

Siječanj 2008.

Zemlja Sažetak

Hrvatska

Tijekom 2007. godine je u Hrvatskoj došlo do skromnih postignuća u poštivanju ljudskih prava koja su djelomice povezana s njenom kandidaturom za članstvo u Europskoj uniji. Ključni problemi koji još uvijek postoje odnose se na naslijeđe iz rata u Hrvatskoj od 1991. do 1995. Ostvaren je, ali još uvijek nedostatan napredak u otklanjanju preostalih prepreka koje stoje na putu povratku i reintegraciji izbjeglih Srba. Napravljeni su neki pomaci ka utvrđivanju stvarne odgovornosti za povrede ljudskih prava tijekom rata, s tim da su još uvijek u pitanju nepristranost i učinkovitost kaznenih progona pred domaćim sudovima.

Povratak i reintegracija Srba

Postignut je ograničen napredak ka rješavanju upornih prepreka povratku i reintegraciji prognanih i izbjeglih Srba. Prema podacima iz srpnja 2007. godine, registriran je povratak u Hrvatsku oko 125.000 od 300.000 do 350.000 srpskih izbjeglica koji su napustili zemlju tijekom rata. Oko 60 posto onih koji su se vratili ostali su živjeti u Hrvatskoj. Prema podacima Visokog povjerenstva Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR), 1.745 Srba se vratilo u razdoblju od siječnja do rujna 2007. godine. Preko 80.000 izbjeglica u susjednim zemljama još nije donijelo odluku o svojoj budućnosti.

Srbi, osobito povratnici, i dalje su izloženi nasilju i zastrašivanju, mada manje 2007. nego prethodnih godina. Policija je učinkovitija u uhićenju počinitelja međuetničkih kaznenih djela. Međutim, kazneno gonjenje često dugo traje, a ishod postupaka, dugo nakon incidenata i napada, rijetko kad počinjena djela kvalificira kao «djela počinjena iz mržnje».

U najtežem djelu tijekom cijele godine, iz srpnja 2007., otac i njegov sin, srpske nacionalnosti, nakon povratka u selo Gornji Vrhovci, pretučeni su u svom domu nakon navodnoga spora oko zemljišta. Zatim su ih napadači zaključali u sobu i kuću zapalili. Žrtve su, međutim, uspjele pobjeći. U vrijeme pisanja ovog izvješća, tri osumnjičene osobe čekaju na suđenje po optužbama za pokušaj ubojstva. U veljači je Srpska pravoslavna crkva u Šibeniku izvijestila o seriji napada na crkvenu imovinu i Srbe-

povratnike u području Kistanja, te oštećenje šest obnovljenih kuća Srba u području Zadra, u listopadu. U vrijeme pisanja ovog izvješća, tri malodobne osobe su optužene za kazneno djelo kojim je prouzročena šteta. U travnju je u Zagrebu sedmorica hokejaških reprezentativaca Srbije napala skupina od dvadesetak mladića.

Srbi i dalje nailaze na praktične probleme glede povrata zauzetih stambenih jedinica, usprkos sudskim rješenjima u njihovu korist. U nekoliko slučajeva je došlo do odgode zbog dugih sudskih postupaka. Srbi imaju pristup pomoći za obnovu ratom oštećenog stambenog prostora, ali se zahtjevi često odbacuju iz proceduralnih razloga. Žalbeni postupak je u tijeku po najmanje 9.000 žalbi. Ne postoji učinkovito pravno sredstvo za osobe koje traže povrat zauzetog poljoprivrednog zemljišta.

Mali napredak je postignut ka iznalaženju održivog rješenja za Srbe kojima je tijekom rata oduzeto pravo na povrat stanova u društvenome vlasništvu (stanarskoga prava), pitanje koje je povezano s povratkom Srba. Odugovlačenja i manjkavi postupci znače da su socijalni stanovi dodijeljeni tek malom broju Srba, bivših nositelja stanarskoga prava. Zbog toga mnogi Srbi vjerojatno neće iskoristiti odluku iz lipnja 2007. godine kojom se dozvoljava korisnicima socijalnih stanova u ratom pogođenim područjima da otkupe stanove po cijenama ispod tržišnih. Slično pravo otkupa ne postoji u urbanim područjima, u kojima ograničen stambeni fond dodatno komplicira pristup bivšim nositeljima stanarskog prava srpske nacionalnosti.

Nije postignut napredak ka priznanju radnoga staža u razdoblju od 1991. do 1995. godine u područjima koje su Srbi okupirali tijekom rata, u cilju ostvarenja prava na hrvatske državne mirovine, čime se kompromitira financijska sigurnost povratnika i drugih Srba starije životne dobi.

Došlo je do pomaka u provedbi zakonskih propisa o pravima manjina na nacionalnoj razini tijekom 2007. godine, i to objavom godišnjega plana zapošljavanja Središnjeg državnog ureda za upravu koji je po prvi put obuhvatio statističke podatke o zapošljavanju manjina i plan zapošljavanja na središnjoj razini i u županijama. Takav plan zapošljavanja ne postoji, međutim, u pravosuđu i Vijeće nacionalnih manjina je ocijenilo da se zakonska jamstva zastupljenosti manjina u državnoj upravi ne poštuju u potpunosti.

Odgovornost za ratne zločine

Presudu kojom je u lipnju 2007. godine Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju osudio Milana Martića na kaznu zatvora u trajanju od 35 godina za ratne zločine protiv Hrvata pozdravili su jednako i Srbi i Hrvati. Ali je Sabor Hrvatske uputio kritike na račun presude iz listopada koju je isti donio protiv takozvane vukovarske trojke koju je Sabor ocijenio blagom nakon što je Miroslav Radić oslobođen, a Veselin Šljivančanin osuđen na pet godina zatvora u predmetu u kojem se sudilo za masovna ubojstva Hrvata 1991. godine u Vukovaru; trećeoptuženi, Mile Mrkšić, osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina. Tužiteljica haškoga suda je uložila žalbu na presudu i dužinu kazni izrečenih Mrkšiću i Šljivančaninu.

Tijekom 2007. godine je vođeno nekoliko postupaka protiv optuženih Hrvata pred domaćim sudovima, koji su privukli veliku pozornost javnosti. Među njima je i suđenje Branimiru Glavašu i još šestoro optuženih za ubojstva srpskih civila u Osijeku tijekom rata. Suđenje je počelo u listopadu. Ukidanjem imuniteta Glavašu kao članu Sabora u svibnju 2006. godine stvorena je mogućnost otvaranja postupka protiv njega. Suđenje u prvom predmetu koji je haški sud ustupio hrvatskom pravosuđu (u rujnu 2005.), po optužnici protiv Rahima Ademija i Mirka Norca za ubojstva srpskih civila u Medačkom džepu, počelo je u lipnju 2007. U vrijeme pisanja ovog izvješća oba postupka su još uvijek u tijeku.

Srbi i dalje navode ogroman broj optuženih i osuđenih ratnih zločinaca u Hrvatskoj, čime se stvara tolika disproporcija da ukazuje na pristranost kao faktor. Prema statističkim podacima Državnog odvjetništva iz svibnja, od 3.666 osoba optuženih za ratne zločine od 1991. godine, 3.604 je kazneno gonjeno za sudjelovanje u agresiji na Hrvatsku, dok su 62 bili pripadnici hrvatskih oružanih snaga. Nepostojanje usuglašenog praga temeljem kojeg bi se odlučilo koja su djela kvalificirana kao djela ratnog zločina moglo bi također biti djelomice objašnjenje toga dispariteta. Tužitelji su dobili dokaze od haškoga suda kojim se olakšava kazneno gonjenje Tomislava Merčepa za zločine iz 1991. protiv Srba, ali u vrijeme pisanja izvješća suđenje još uvijek nije počelo. Srpske žrtve drugih povreda prava tijekom rata, uključujući i nestanak preko 100 civila u Sisku, i dalje čekaju na pravdu. Povrede prava u Sisku su konačno okvalificirane kao ratni zločin, čime se ublažava bojazan da bi mogla podleći zakonskoj zastari kaznenog progona nakon što protekne 15 godina, koja važi za djela ubojstva.

Mnogi kazneni progoni i suđenja Srba i dalje su upitnog standarda, što se odnosi na pravičnost – osobito kada se sudi optuženima u odsutnosti ili su kazneno gonjeni u mjestima u kojima su zločini počinjeni – te na djelotvornost branitelja po službenoj dužnosti. Odvjetništvo u Zagrebu se protivi postupcima koji se vode u odsutnosti optuženih, ali se oni, bez obzira, i dalje vode u predmetima ratnih zločina u kojima su optuženi uglavnom Srbi: potkraj listopada 2007. godine, 19 od 23 optužena kojima se sudilo u odsutnosti su bili Srbi.

Za postupke po optužnicama za ratne zločine koji se vode protiv Hrvata postojala je veća vjerojatnost da će se završiti oslobađajućom presudom. U ožujku je pred Županijskom sudom u Karlovcu po treći put oslobođen optužbi Mihajlo Hrastov za ubojstvo iz 1991. godine u području Karlovca 13 rezervista Jugoslovenske vojske koji su se prethodno predali, nakon što je Vrhovni sud prethodno ukinuo oslobađajuću presudu dva puta. Taj slučaj ističe da i dalje dominiraju suđenja pred lokalnim sudovima u gradovima u kojima su zločini počinjeni, umjesto pred četiri suda koja su određena kao nadležna za vođenje postupaka u predmetima ratnih zločina.

Nastojanja da se unaprijedi suradnja Hrvatske sa susjednim zemljama kako bi se riješile prepreke kaznenom progonu zbog pravila o ekstradiciji urodila su plodom u svibnju 2007. godine kada je nakon što je Hrvatska ustupila Srbiji dokaze u Srbiji uhićeno 12 osoba u svezi zločina počinjenih nad Hrvatima u Lovasu pokraj Vukovara. Međutim, kako je u svibnju naveo Odbor Vijeća Europe za ljudska prava i pravne poslove, bila su potrebna dodatna nastojanja kako bi se smanjile prepreke međudržavnoj pravosudnoj suradnji, osobito u svezi izbjeglica i drugih svjedoka koji ne žive u zemlji u kojoj se postupak vodi. Osiguranje sudjelovanja svjedoka srpske nacionalnosti koji ne žive u Hrvatskoj pokazalo se teškim u postupku koji se vodi protiv Ademija i Norca.

Aktivisti ljudskih prava

Nalazi i zahtjevi za informacijama koje je pravobranitelj za ljudska prava dostavio vladi rutinski se ignoriraju s obzirom da on nema ovlasti za sankcioniranje nepoštivanja. Ta institucija je također kompromitirana konstantnim uvođenjem specijaliziranih pravobranitelja, među njima i pravobranitelja za djecu i za ravnopravnost spolova, umjesto izgradnje jedne institucije sa specijaliziranim odjelima ili zamjenicima pravobranitelja.

U siječnju 2007. godine je predstojnica Ureda za udruge organizirala tajnu sigurnosnu provjeru članova Savjeta za razvoj civilnog društva. Vlada je odbila njene tvrdnje da je upravo ona odobrila provjere. Nakon toga je predstojnica razriješena dužnosti.

Ključni međunarodni akteri

Budućnost misije Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi (OESS) u Hrvatskoj je dovedena u pitanje nakon signala upućenih od Predsjedatelja OESS-a, Voditelja misije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država da bi se misija trebala zatvoriti potkraj 2007. godine. U vrijeme pisanja ovoga izvješća, Stalno vijeće OESS-a još uvijek nije donijelo odluku. Nesigurnost podriva učinkovitost misije, osobino njen angažman po pitanju povratka Srba uz nepokorne vlasti na lokalnoj razini.

Kao države kandidatkinje za članstvo u Europskoj uniji, od Hrvatske se očekuje da ide putem ispunjenja kriterija EU u svezi poštivanja ljudskih prava, iako je još uvijek u pitanju spremnost EU da pitanjima preostalim iz rata da prioritet. U godišnjem izvješću Evropske komisije za Hrvatsku, koji je objavljen u studenome, spomenuta su prava Srba i drugih manjina, kao i prepreke reintegraciji izbjeglica i prognanika koji su se vratili te kazneni postupci koji se vode pred domaćim sudovima u predmetima ratnih zločina.